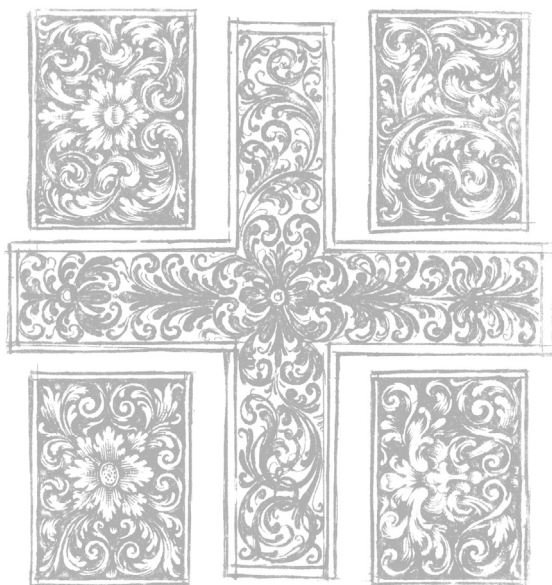

Krzysztof Homa SJ • Tomasz Kopczyński SJ • Justyna Sprutta

JEZUICCY MISJONARZE NA POGRANICZACH

O. TADEUSZ KUCZYŃSKI SJ
I O. JAN URBAN SJ

Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie

Kraków 2021

© Akademia Ignatianum w Krakowie, 2021

Publikacja sfinansowana z subwencji Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
przeznaczonej na utrzymanie i rozwój potencjału dydaktycznego i badawczego
Akademii Ignatianum w Krakowie w 2020 roku

Recenzenci

Prof. dr hab. Bogusław Górka

Prof. dr hab. Jacek Knopek

Redakcja

Anna Grochowska-Piróg

Projekt okładki i stron tytułowych

PHOTO DESIGN – Lesław Sławiński

Opracowanie typograficzne i łamanie

Jacek Pawłowicz

ISBN 978-83-7614-487-0

Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie

ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

tel. 12 39 99 620

wydawnictwo@ignatianum.edu.pl

<http://wydawnictwo.ignatianum.edu.pl>

Dystrybucja:

Wydawnictwo WAM

Dział Handlowy

tel. 12 62 93 254-255 • faks 12 62 93 496

e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

Księgarnia Wysyłkowa

tel. 12 62 93 260

www.wydawnictwowam.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Introduction: Jesuit Missionaries on the Borderlands: Tadeusz Kuczyński S.J. and Jan Urban S.J.	16

Część I

Misyjne dzieło Tadeusza Kuczyńskiego SJ

Krzysztof Homa SJ
Justyna Sprutta

1. Jezuita w Grecji (XVII–XIX w.)	25
2. Polscy jezuita na ziemiach greckich	29
3. Z posługą na wyspach Morza Egejskiego (Syros, Tinos, Chios, Kreta)	35
4. Tadeusz Kuczyński SJ na Cykladach	36
5. Ślady polskich jezuitów w ateńskim archiwum	48
6. Listy o. Tadeusza Kuczyńskiego SJ	50
<i>Prośba do papieża Piusa VII</i>	51
List do kardynała Litta, Prefekta Kongregacji Propagandy Wiary (dołączony do <i>Prośby</i>)	62
List o. T. Kuczyńskiego SJ do Przełożonego misji, napisany w Loutra (Lutra), z dnia 24 stycznia 1852 roku (oryginał w języku włoskim)	64
List do o. Mansueta Aulichy OFM (pochodzący z <i>Dziennika dwunastoletniej misji apostolskiej na wschodzie</i> , t. II, s. 179–182), który do adresata dotarł na początku 1843 roku	66
7. Listy pisane do o. Tadeusza Kuczyńskiego SJ	68
Pozwolenie udzielone o. Tadeuszowi Kuczyńskiemu SJ [fragment]	68
List (w języku włoskim) od o. Giuseppa Spadalierego SJ, napisany w Palermo, do o. Tadeusza Kuczyńskiego (Tina, Lutra), z dnia 20 stycznia 1830 roku	69
List od siostry, napisany w Petersburgu, z czerwca 1830 roku	70
List od o. A. Landesa SJ, napisany w Rzymie, z dnia 6 marca 1831 roku (ATIS 50γ)	71
List od o. Dzierożyńskiego SJ, napisany w Georgetown, z 1830 roku – <i>Excerptum ex Litteris P. Dzierożyński</i> [fragmenty]	73
List (w języku włoskim) od o. Giovanniego Franca SJ, napisany w Borgo (Tinos), z lutego 1831 roku	74

List (w języku włoskim) od o. Giuseppe della Pegna SJ, z dnia 7 marca 1831 roku	75
List od br. Jana Michałowskiego SJ, z dnia 7 marca 1831 roku	76
List od br. Kościeniewicza (?) SJ, napisany w Rzymie, z dnia 7 marca 1831 roku	77
List od br. Adama Ławrynowicza SJ, z maja 1831 roku	79
List od o. Ignacego Poczobuta SJ, napisany w Nowarze, z dnia 6 maja 1831 roku	80
List od ks. Giorgia Armao, z dnia 20 marca 1832 roku (oryginał w języku włoskim)	81
List od o. Dominika Osmołowskiego SJ, napisany na Tinos (Borgo), z dnia 26 stycznia 1832 roku	81
List od o. Dominika Osmołowskiego SJ, napisany na Tinos (Borgo), z dnia 25 marca 1832 roku	82
List od siostry zakonnej Maddaleny Vachi (oryginał w języku włoskim)	83
List od ks. Giorgia Freriego, napisany w Konstantynopolu, z dnia 6 lipca 1832 roku (oryginał w języku włoskim)	83
List od o. Giorgia Giorgiulisa <i>vel</i> Georgoulisa SJ	85
List od o. Mansueta Aulichy OFM, napisany w Konstantynopolu, z dnia 29 listopada 1832 roku	86
List od o. Daniela Zyrkiewicza SJ, napisany w Tarnopolu, z dnia 15 sierpnia 1833 roku	89
List od o. Dominika Osmołowskiego SJ, z 1833 roku (prawdopodobnie do o. Tadeusza Kuczyńskiego SJ)	93
List od o. Dominika Osmołowskiego SJ, z dnia 27 lutego 1833 roku	94
List od o. Dominika Osmołowskiego SJ, napisany na Tinos, z dnia 10 maja 1833 roku	95
List od o. Dominika Osmołowskiego SJ, napisany na Tinos, z dnia 12 lipca 1833 roku	95
List do o. Dominika Osmołowskiego SJ, napisany na Tinos, z dnia 4 sierpnia 1833 roku	96
List od o. A. Landesa SJ, napisany w Rzymie, z dnia 19 czerwca 1833 roku (oryginał w języku łacińskim)	96
List od o. A. Landesa SJ, napisany w Rzymie, z dnia 13 lipca 1833 roku	97
List od o. A. Landesa SJ, napisany w Rzymie, z dnia 14 grudnia 1833 roku	98
List od sekretarza biskupa lub wikariusza, napisany w Cucinarze, z dnia 18 października 1833 roku	99
List od o. Henry'ego SJ, z dnia 6 marca 1834 roku (oryginał w języku łacińskim)	99
List wikariusza biskupa z pozwoleniem na egzorcyzm	100
List od o. Mansueta Aulichy OFM, napisany w Smyrnie, z dnia 18 kwietnia 1834 roku	101
List od Giorgia Vartalitego, napisany w Konstantynopolu,	

z dnia 8 maja 1834 roku	103
List od Filippa Simiana, napisany w Naxos, z dnia 1 października 1834 roku	103
List od o. Roothaana, generała jezuitów, z 1836 roku (oryginał w języku łacińskim)	103
List od ks. de Barezza, napisany w Naxo, z dnia 11 października 1835 roku	104
List od o. J. Perkowskiego SJ, napisany w Wiedniu, z dnia 15 września 1835 roku i drugi list, napisany w Tarnopolu, z dnia 15 sierpnia 1835 roku	105
List od Antonia Brescianiego, napisany w Rzymie, z czerwca 1836 roku (oryginał w języku włoskim)	106
List od o. Augustyna Czarnockiego SJ, napisany w Kolegium Rzymskim, z dnia 10 marca 1842 roku i 30 czerwca 1842 roku	107
List od o. Jakuba Pierlinga SJ, z dnia 15 kwietnia 1852 roku	108
List od o. Baworowskiego SJ, napisany w Wiedniu, z dnia 1 kwietnia 1854 roku	109
List od o. Bonawentury Mikulskiego OFM, napisany w Konstantynopolu, z dnia 14 sierpnia 1853 roku	111
List od o. J. Browna SJ, napisany we Lwowie, z 1854 roku	112
List od o. Józefa Skuliny SJ, z 1854 roku	114
List od o. Jakuba Pierlinga SJ, napisany w Rzymie, z dnia 24 czerwca 1854 roku	115
8. Księga ofiar	117
9. Rejestr bicia w dzwony	118
10. Księga jałmużn	119
11. <i>Diariusze</i> Tadeusza Kuczyńskiego SJ	120
<i>Diariusz domowy z Syros</i> [fragmenty]	121
<i>Diariusz osobisty</i> [fragmenty]	123

Część II

Unijne dzieła Jana Urbana SJ

Tomasz Kopczyński SJ

1. Konsekwencje likwidacji Kościoła unickiego w Królestwie Polskim	171
2. Pierwsi jezuita na Podlasiu i okrzepnięcie strukturalne ich misji	174
3. Misje o. Jana Urbana	179
Sprawozdania i wnioski z misji	183
Publikacje kolportowane wśród unitów	187
Zakończenie i bilans misji podlaskich	190

4. Działalność unijna u progu odrodzonej II Rzeczypospolitej	193
Zjazdy w Welehradzie	193
Wyprawa do Petersburga	202
5. Wsparcie inicjatywy neounijnej w II Rzeczypospolitej	211
Powstanie struktur obrządku bizantyńsko-słowiańskiego w Polsce	211
Działalność o. Urbana SJ w pierwszej fazie rozwoju neounii	215
6. Referaty o. J. Urbana SJ na konferencjach kapłańskich w sprawie unii kościelnej w Pińsku	226
7. Czasopismo „Oriens” i jego rola w umacnianiu neounii	233
Źródło powstania czasopisma „Oriens”	233
Zadania i struktura pisma	237
Tematyka artykułów „Oriensu”	240
8. Bilans inicjatywy neounijnej w II Rzeczypospolitej	246
9. Podsumowanie dzieła o. Jana Urbana SJ	249
Bibliografia	251
Indeks osobowy	261
Aneks	269

Wykaz skrótów

- ARSI – Archivum Romanum Societatis Iesu
- ATIS – Αρχείο Ταγματός Ιησού Συρος (obecnie w Atenach)
- ATIT – Αρχείο Ταγματός Ιησού Τήνου (obecnie w Atenach)
- ATJKr – Archiwum Towarzystwa Jezusowego, Kraków
- B. Czart. – Biblioteka Czartoryskich
- DHCJ – *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús. Biográfico-temático*, red. Charles E. O'Neill i Joaquín M. Domínguez, Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma), Universidad Pontificia Comillas (Madrid) 2001
- EWJ – *Encyklopedia Wiedzy o Jezuitach*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996
- K.E.O. – Κέντρο Εκδηλώσεων Ομιλιών – Centrum Wystawowo-Konferencyjne Jezuitów
- Kol. – kolumna
- NP – „Nasza Przeszłość” – czasopismo ojców misjonarzy, Kraków
- PP FF – *patres fratres* – ojcowie i bracia zakonni
- SJ (TJ) – *Societas Iesu* – Jezuci: Towarzystwo Jezusowe
- V.R. – *vostra reverentia* – wasza wielmożność (zwrot grzecznościowy w stosunku do kapłana)

Wstęp

W ostatnich latach pojawiło się wiele prac dotyczących wybitnych postaci życia społecznego i kulturalnego, które nie były znane szerszej publiczności. Wydawane są także źródła dotyczące ich działalności. Niniejsza monografia została przez nas zatytułowana: *Jezuiccy misjonarze na pograniczach*. Poprzez tę publikację chcemy przybliżyć postacie dwóch jezuitów: o. Tadeusza Kuczyńskiego i o. Jana Urbana. Ich sylwetki nie są całkowicie obce badaczom, istnieją krótkie biografie o. Tadeusza Kuczyńskiego SJ oraz bardziej obszerne prace dotyczące o. Jana Urbana SJ. W bibliografii zostały podane najważniejsze publikacje dotyczące obu jezuitów. Założeniem naszym nie było napisanie obszernych szkiców biograficznych dotyczących wspomnianych jezuitów, ani nie chodziło nam o przedstawienie pogłębionej analizy sytuacji społeczno-politycznej w Europie w XIX i początku XX wieku. Celem naszej pracy było podzielenie się źródłami do historii jezuitów, odnalezionymi w archiwach jezuickich w Atenach, Krakowie i Warszawie, oraz inspirowanie do dalszych studiów i prac na podstawie tych źródeł.

Przyjęta metoda i historia powstawania monografii może sprawiać wrażenie sztucznego tworu. Chcieliśmy jednak połączyć owoce naszych poszukiwań, formując mały zespół. Każdy z autorów posiada inny zakres zainteresowań i umiejętności – stworzyliśmy zespół interdyscyplinarny. Jutyna Sprutta jest historykiem sztuki i polonistką, Tomasz Kopczyński SJ – historykiem, a Krzysztof Homa SJ – historykiem i misjonarzem, pracującym kiedyś między innymi w Atenach. Ta różnorodność zainteresowań, doświadczeń i umiejętności jest widoczna w pracy i nie staraliśmy się jej niwelować. Wydawała się nam bogactwem.

W części dotyczącej o. Tadeusza Kuczyńskiego ograniczyliśmy się do krótkich wstępów i komentarzy w formie przypisów. Omawiając tę postać,

wskazujemy teren dalszych poszukiwań, czyli Archiwum Jezuitów w Ate-
nach oraz Archiwum Krakowskie, Wiedeńskie i Rzymskie. Koncentrujemy
się jednak na Archiwum Ateńskim, publikując listy i fragmenty innych do-
kumentów związanych z o. Kuczyńskim, znajdujące się we wspomnianym
archiwum. To jest oryginalność tej pracy, gdyż dokumenty z Archiwum
Ateńskiego nie były dotychczas publikowane. Prezentujemy także frag-
menty *Diariusza* o. Kuczyńskiego, który znajduje się w Archiwum Jezuitów
w Krakowie. Wiedza o *Diariuszu* istnieje od dawna, już w XIX wieku wspo-
minal o nim o. Józef Brown SJ w swojej pracy o pisarzach jezuickich¹. Kolej-
nym ciekawym dokumentem wskazującym na oryginalność wspomnianego
jezuity i naszej pracy jest „Petycja” (*Prośba*) pisana do papieża, a przepisana
przez o. Kuczyńskiego własnoręcznie (nie był jej autorem). Określała ona
zasady współpracy z Kościołami wschodnimi. „Petycja” została odnaleziona
w dokumentach Archiwum Ateńskiego dotyczących o. Tadeusza Kuczyń-
skiego. Historycy i krytycy mogą nam zarzucić, że nie przebadaliśmy szcze-
gółowo historii „Petycji”, nie sprawdziliśmy też w Archiwach Kongregacji
Propagandy Wiary, czy zachowały się oryginały wspomnianej kopii. Być
może ktoś zajmujący się historią Kościołów wschodnich podejmie się tego
zadania. My skupialiśmy się na zaprezentowaniu znalezionych dokumen-
tów, aby na ich podstawie rozpocząć analizę postaci o. Tadeusza Kuczyń-
skiego, który wydaje się być osobowością oryginalną – postacią pogranicza.

Tutaj pojawia się wyjaśnienie drugiej części tytułu naszej pracy, czyli
pogranicza. Zarówno o. Tadeusz Kuczyński, jak i o. Jan Urban angażowali
się w pracę na rzecz jedności Kościoła katolickiego. W różnych okresach
i na różnych terytoriach, a także w różnym zakresie działali na pograniczu
narodów, kultur i religii. Podsumowując, celem niniejszej monografii jest
prezentacja misjonarskiego zaangażowania polskich jezuitów w XIX wieku
i na początku XX stulecia, na podstawie korespondencji i *Diariusza* o. Ta-
deusza Kuczyńskiego SJ oraz pracy wydawniczej o. Jana Urbana SJ.

---

1 J. Brown, *Biblioteka pisarzy asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego*, Poznań 1862,
s. 245: „Wydał (O. Kuczyński) kilka dzieł Łotewskich w przedmiotach religijnych; zostawił
także w MS. 2 tomy in 4to *Dyariusz*, który zachowuje się w Archiwum Prowincji Galicyjskiej
i wiele rzeczy ważnych zawiera w sobie”.

Czytelnik bardzo szybko zauważy różne metody pracy, zastosowane w niniejszej monografii. Część dotycząca o. Kuczyńskiego to prezentacja tekstów, poprzedzona krótkim wstępem i opisem obecności polskich jezuitów na terenie Grecji. Pojęcie Grecji stosujemy w znaczeniu bardzo szerokim i umownym. Jezuiti rozpoczęli tam swoją działalność w XVI wieku, ale w tym okresie nie istniało Państwo Greckie, występował jedynie żywioł grecki w ramach Imperium Osmańskiego oraz na terytoriach zależnych między innymi od Wenecji i Genui. Przed samym przybyciem o. Tadeusza Kuczyńskiego na wyspy Morza Egejskiego, w latach 1821–1829 trwało powstanie greckie przeciwko Turkom i rodziła się nowa Grecja. Generał zakonu o. Roothaan SJ wysłał tam jezuitów w 1830 roku, co było konsekwencją zmieniającej się sytuacji politycznej², ale też wyrazem tradycji zaangażowania jezuitów w różnych częściach Grecji od XVI do XIX wieku.

To zaangażowanie było ciągle od początku istnienia zakonu. Uczestniczyli w nim także jezuiti z Rzeczypospolitej Polskiej, dlatego została przedstawiona krótka historia ich działalności. Podstawą do stworzenia tego szkicu były związane biografie z *Encyklopedii Wiedzy o Jezuitach* oraz prace Stanisława Załęskiego SJ. Bardzo pomocne były również prace profesora Jacka Knopka, znawcy tematu³, oraz praca Marka Roussosa-Milidonisa, *Jisouites ston elliniko choro (1560–1916)*. Ciekawe, że grecki autor używa dla tego okresu pojęcia *elliniko choro*, czyli terytoria/przestrzeń grecka. My także czuliśmy się upoważnieni mówić o pracy jezuitów w Konstantynopolu czy na wyspach Morza Egejskiego jako pracy w Grecji, mimo braku Grecji jako bytu politycznego. Jest to poniekąd analogiczne z sytuacją Polski po rozbiorach. Można mówić o pracy na Białorusi, w Galicji lub w Poznaniu, ale można też mówić o pracy w Polsce pod zaborami. Bibliografia zawiera także prace innych autorów, z których dorobku czerpaliśmy.

---

2 Por. J. Knopek, *Polacy w Grecji. Historia i współczesność*, Bydgoszcz 1997.

3 J. Knopek, *Groby żołnierzy polskich w armii rosyjskiej zmarłych na Krecie na przełomie XIX i XX wieku*, „Przegląd Historyczny” 2001, z. 2, s. 221–227; *Rola i działalność kościoła katolickiego w życiu współczesnej Polonii greckiej*, „Przegląd Religioznawczy” 1996, nr 1, s. 109–115; *Z dziejów polskich akcji katolickich w Grecji (XIX–XX wiek)*, „Przegląd Religioznawczy” 1997, nr 3, s. 179–187.

Opracowanie dotyczące o. Kuczyńskiego przygotowali Krzysztof Homa SJ i Justyna Sprutta (w niniejszym szkicu przedstawiła ona biografię o. Kuczyńskiego SJ). Prezentacja tego jezuitę bazuje na prowadzonej z nim korespondencji, zachowanej w Archiwum Jezuitów w Atenach, oraz na fragmentach *Diariusza* jego autorstwa. Postać o. Kuczyńskiego przedstawiono wpierw ze względów chronologicznych, a następnie Tomasz Kopczyński SJ ukazał osobę i działalność o. Urbana.

Dlaczego łączymy postacie żyjące w różnym okresie czasu? Odpowiedź jest prosta – chcieliśmy przedstawić owoce naszych prac badawczych, widząc pewną ciągłość i podobieństwa między studiowanymi postaciami.

Obaj jezuitę, mimo iż żyli w różnych okresach, pracowali wśród wierznych należących do Kościołów wschodnich. Ojciec Tadeusz Kuczyński w ciągu ostatnich 26 lat swego życia posługiwał w gronie katolików Kościoła łacińskiego na wyspach Morza Egejskiego: Syros i Tinos, współtworzących archipelag Cyklady, spotykał się także z reprezentantami Kościoła prawosławnego i katolickich Kościołów Wschodnich (w korespondencji pojawiają się przedstawiciele tychże wspólnot). Blisko 60 lat spędził pośród innych języków i kultur. Po okresie studiów pracował na Łotwie, następnie przez 10 lat we Włoszech, a ostatnie 26 lat na pograniczu kultury greckiej i muzułmańskiej. Poznał języki i tradycje, w sercu pozostając Polakiem apostołującym wśród Łotyszy, Włochów i Greków. Był Polakiem z Kresów (Pogranicza) nie w znaczeniu przynależności państwowej, ale kulturowej.

Ojciec Jan Urban jako redaktor „Przeglądu Powszechnego” i czasopisma „Oriens” angażował się w pracę na rzecz unii kościelnej oraz katolików w Rosji i na Podlasiu. Obaj jezuitę byli oryginalnymi postaciami. Ojciec Kuczyński „łączył” czasy białoruskie z odrodzonym Towarzystwem Jezusowym. Jego korespondencja rzuca odrobinę światła na gorliwość misyjną jezuitów po wskrzeszeniu ich zakonu. Ojciec Urban sytuuje się na przełomie XIX i XX wieku. Jest zarówno świadkiem odrodzenia się Polski, jak też cierpienia chrześcijan w Rosji carskiej i sowieckiej, ponadto jest świadkiem pierwszych miesięcy drugiej wojny światowej. Poruszał się w świecie słowiańskim, który był mocno rozgrywany przez różne zewnętrzne siły. Rewolucje i wojny zmieniły sytuację polityczną Europy, a wydarzenia polityczne

i zmiany społeczne głęboko wpływały na sytuację Kościoła katolickiego. Ojciec Urban w miarę swoich możliwości walczył o jedność Kościoła, szanując jego różnorodność. Był jednym z największych zwolenników idei cyrylo-metodiańskiej i prekursorem ekumenizmu w Polsce. Z powodu słabego zdrowia uczestniczył jedynie w trzech zjazdach welehradzkich (1907, 1924, 1932), ale jego głos był cennym wkładem w dzieło dialogu z prawosławiem. Leonard Górka twierdził, że welehradzki dorobek o. Urbana można streścić w

sprowadzeniu kwestii zjednoczenia Kościołów Wschodniego z Zachodnim na grunt słowiański. Poszukiwaniu zbliżenia obu Kościołów na płaszczyźnie religijno-kulturowej, z pominięciem całkowicie płaszczyzny politycznej. Skierowaniu zainteresowań w stronę Cerkwi rosyjskiej. Modyfikacji metody działania, polegającej na odrzuceniu idei nawrócenia i odgórnego narzucenia, przy równoczesnym położeniu nacisku na rzetelne studium prawosławnego Wschodu, zrozumieniu, miłości i ukochaniu prawdy⁴.

Zarówno o. Kuczyński SJ, jak i o. Urban SJ służyli jedności Kościoła, szanowali i poznawali kulturę, języki i tradycje tych, którym posługiwali. Różnili się częściowo charakterem pracy, pierwszy był bardziej duszpasterzem i wychowawcą, zaś drugi naukowcem i badaczem. Celem obu jezuitów było budowanie jedności między narodami, kulturami i religiami z uszanowaniem tradycji.

Niniejsza publikacja jedynie sygnalizuje konieczność podjęcia dalszych badań. Jak wcześniej wspomniano, podajemy źródła do dalszych studiów dotyczących o. Kuczyńskiego SJ oraz o. Urbana SJ. Naszą pracę dedykujemy archiwistom z Archiwum Jezuitów w Atenach, Krakowie i Warszawie, a szczególnie ojcom Gabrielowi Marangosowi i Sebastianowi Frerisowi z Aten, oraz śp. ojcu Ludwikowi Grzebieniowi z Krakowa.

---

4 L. Górka, *Ekumeniczny charakter działalności zjednoczeniowej ks. Jana Urbana SJ*, „Collectanea Theologica” 1970, t. 40, z. 3, s. 143.

Introduction

Jesuit Missionaries on the Borderlands: Tadeusz Kuczyński S.J. and Jan Urban S.J.

Numerous works have emerged in recent years concerning outstanding personages of social and cultural life who have not been known to a wider audience. Resources concerning their activities have also been published. We have entitled this monograph: *Jesuit Missionaries on the Borderlands*. The aim of this publication is to present the profiles of two Jesuits: father Tadeusz Kuczyński and father Jan Urban. They are not completely unknown to researchers, there exist some short biographies of father Tadeusz Kuczyński and some more extensive works devoted to father Jan Urban. The bibliography contains a list of the most important publications concerning both Jesuits. Our aim was not to compose extensive biographical outlines of the Jesuits mentioned or to present an in-depth analysis of the socio-political situation in Europe at the turn of the 19th and 20th centuries. Our goal was to share the historical resources concerning both Jesuits discovered in Jesuit archives in Athens, Krakow and Warsaw, as well as to inspire others to continue with further research and writings on the basis of these resources.

The method applied and the story behind this monograph might make it look a bit like an artificial creation. Nevertheless, what we had in mind was to share the fruit of our labour by forming a small research team. Each author on the team has a different scope of interests and skills – it is an interdisciplinary team. Justyna Sprutta is an art historian and a Polish philologist, Tomasz Kopczynski S.J. – a historian, and Krzysztof Homa S.J. – a historian and a missionary, who used to work in Athens, among other places. This diversity of interests, experiences and skills is reflected in this work and we did not try to level it. We treated it as a valuable asset.

The part concerning father Tadeusz Kuczyński is limited to brief introductions and commentaries in the form of footnotes. While describing him we point at the area for further research, i.e. the Jesuit Archive in Athens, as well as the archives in Krakow, Vienna and Rome. However, we focus on the Athens archives, publishing letters and excerpts from other documents connected with father Kuczyński which may be found there. There lies the originality of the work, as the Athens archives have not been published before. We also present fragments of father Kuczyński's Diary which is kept in the Jesuit Archive in Krakow. The existence of the Diary has long been a well-known fact, it was mentioned by father Joseph Brown S.J. in his work about Jesuit writers back in the 19th century¹. Another interesting document indicating the originality of the abovementioned Jesuit and of our work is the "Petition" (Request) addressed to the Pope and copied by father Kuczyński by hand (he was not the author). It defined the rules of cooperation with the Eastern Churches. "Petition" was discovered among the documents concerning father Tadeusz Kuczyński in the Athens Archive.

Historians and critics may accuse us of not having researched the story of the "Petition" thoroughly enough, or of not having checked whether any original manuscripts of the aforementioned copy have been preserved in the Archives of the Congregation for the Propagation of the Faith. Perhaps someone dealing with the history of the Eastern Churches will undertake the task. We focused on presenting the documents found, so that an analysis of father Tadeusz Kuczyński, who seems to have been an original character – a character from the borderlands – might commence.

This is where the explanation of the second part of the title of our work appears – namely the borderlands. Both father Tadeusz Kuczyński and father Jan Urban were involved in activities aimed at creating the unity of the Catholic Church. They worked in different times and on different territories,

---

1 J. Brown, *Biblioteka pisarzyw assystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego* [*The Library of the Polish Assistance of the Society of Jesus*], Poznań 1862, p. 245: "Published – by Father Kuczyński – a few Latvian works on the religious subjects; left also 2 volumes of manuscripts, the 4th being the Diary which is kept in the Galicia Province Archive and includes numerous matters of great importance".

as well as in a different scope, on the borderlines of nations, cultures and religions. Summing up, the aim of this monograph is to present the missionary involvement of Polish Jesuits in the 19th and at the beginning of the 20th centuries, based on the correspondence and the Diary of father Tadeusz Kuczyński, as well as the published works of father Jan Urban S.J.

The reader will quickly notice different working methods applied in this monograph. The section devoted to father Kuczyński presents writings and is preceded by a brief preface and a description of the Polish Jesuits presence in Greece. The notion of Greece is used here in a very wide and symbolic meaning. Jesuits started to operate there in the 16th century, but at that time there was no Greece as a separate entity, there was only the Greek element within the Ottoman Empire, as well as on the territories belonging to Venice and Genoa. Just before the arrival of father Kuczyński in the Aegean Islands, between the years 1821 and 1829, the Greek uprising against the Turks took place and the new Greece was being born. The General of the Order, father Jan Philipp Roothaan S.J., sent Jesuits there in 1830, which was the consequence of the changing political situation², but also an expression of the tradition of Jesuit involvement in different parts of Greece from the 16th till the 19th century.

This involvement was continuous, since the Order came into existence, some Jesuits from the Republic of Poland were also involved and that is why we present a brief history of their activities. The basis for creating this outline were short biographies from *Encyklopedia Wiedzy o Jezuitach* [*Encyclopedia of Knowledge about Jesuits*] and the works of Stanisław Zaleski S.J. The works of professor Jacek Knopek³, an expert on the subject, as well as Mark Roussos-Milidonis' *Jisouites ston elliniko choro (1560–1916)* [*Jesuits*

---

2 Por. J. Knopek, *Polacy w Grecji. Historia i współczesność* [*Poles in Greece. History and Present Day*], Bydgoszcz 1997.

3 J. Knopek, "Groby żołnierzy polskich w armii rosyjskiej zmarłych na Krecie na przełomie XIX i XX wieku" ["Graves of Polish soldiers in the Russian Army killed in Crete at the turn of the 19th and 20th centuries"], *Przegląd Historyczny* 2001, no. 2, pp. 221–227; "Rola i działalność kościoła katolickiego w życiu współczesnej Polonii greckiej" ["The role and the activity of the Catholic Church in the life of contemporary Polish community in Greece"], *Przegląd Religioznawczy* 1996, no. 1, pp. 109–115; "Z dziejów polskich akcji katolickich w Grecji (XIX–XX wiek)" ["From the history of Polish Catholic actions in Greece (19th–20th centuries)"], *Przegląd Religioznawczy* 1997, no. 3, pp. 179–187.

in the Greek Territory (1560–1916)] also proved very useful. Interestingly enough, the Greek author describes this period as *elliniko choro*, i.e. the Greek territory/space. We also felt authorised to refer to the Jesuits' activities in Constantinople or in the Aegean Islands as working in Greece, despite the non-existence of Greece as a political entity at that time. It is somewhat analogous to the situation of Poland after the partitions. You can talk about working in Belarus, Galicia or Poznań, but you can also call it Poland under partitions. The bibliography also contains works by other authors whose achievements we drew on.

The authors of the description of father Kuczyński are Krzysztof Homa S.J. and Justyna Sprutta (who presents the biography of father Kuczyński in this draft). The depiction of this Jesuit is based on his correspondence, preserved in the Jesuit Archive in Athens and on excerpts from his Diary. Father Kuczyński is introduced first for chronological reasons, following is the depiction of father Urban and his activities by Tomasz Kuczyński S.J.

Why do we put together characters who lived in different periods of time? The answer is simple – we wanted to present the results of our research having noticed certain similarities and continuity between both characters studied.

Although they lived at different times, both Jesuits worked among the followers of the Eastern Churches. For the last 26 years of his life father Tadeusz Kuczyński served among the Catholics of the Latin Church in the Aegean Islands: Syros and Tinos, belonging to the Cyclades Archipelago, he also met representatives of the Orthodox Church and the Catholic Eastern Churches (we can find representatives of these communities in his correspondence). He spent nearly 60 years of his life among different languages and cultures. After graduating from university he worked in Latvia, then for ten years in Italy, and the last 26 years on the borderline of the Greek and Muslim cultures. He studied languages and traditions while at heart still staying a Pole evangelizing among Latvians, Italians and Greeks. He was a Pole from the Borderlands (Borderlines) not by nationality, but culturally.

Father Jan Urban, as the editor of *Przegląd Powszechny* (*The Universal Review*) and *Oriens* periodicals, was engaged in the work for the unity of

the Church and for Catholics in Russia and Podlasie region. Both Jesuits were quite original individuals. Father Kuczyński “combined” his Belarusian times with the reborn Society of Jesus. His correspondence sheds some light on the Jesuits’ missionary zeal after the resurrection of their Order. Father Urban is situated at the turn of the 19th and 20th centuries. He witnesses both the rebirth of Poland and the sufferings of Christians in the Imperial and Soviet Russia, as well as the first few months of the Second World War.

He moved about in the Slavic world, where various external forces were at play. Revolutions and wars changed the political situation in Europe, and political events and social changes were profoundly affecting the situation of the Catholic Church. Father Urban fought for the unity of the Church as much as he could, respecting its diversity at the same time. He was one of the biggest supporters of the Cyrillo-Methodian idea and a precursor of ecumenism in Poland. Due to poor health he only participated in three Velehrad conventions (1907, 1924, 1932), but his word made a valuable contribution to the work of the dialogue with the Orthodox Christianity. Leonard Górka stated that the Velehrad legacy of father Urban may be summarized as:

bringing the question of the unity of the Eastern and Western Churches onto the Slavic ground. Seeking the rapprochement of both churches on the religious-cultural level, disregarding the political sphere completely. Directing attention at the Russian Orthodox Church. Modifying the operating method, neglecting the idea of conversion and top-down imposition, while emphasizing a thorough study of the Orthodox East, understanding, love and the love of truth.⁴

Both father Kuczyński S.J. and father Urban S.J. served the unity of the Church, respected and studied cultures, languages and traditions of those they were serving. Their work differed in its nature, the former one was more of a priest and an educator, the latter one a scientist and a researcher. Their aims, however, were similar: building the unity among nations, cultures and religions, while respecting traditions.

---

4 L. Górka, “Ekumeniczny charakter działalności zjednoczeniowej ks. Jana Urbana SJ” [“The ecumenical character of father Jan Urban’s S.J. unification activity”], *Collectanea Theologica* 1970, vol. 40, no. 3, p. 143.

This publication only signals the need for further research. As it has already been mentioned we provide the sources for the further studies concerning father Kuczyński S.J. and father Urban S.J. We dedicate our work to the archivists at the Jesuit Archives in Athens, Krakow and Warsaw, especially to father Gabriel Marangos and father Sebastian Freris from Athens, and the late father Ludwik Grzebień from Krakow.